

Kaznena odgovornost pojedinca u međunarodnom pravu s osvrtom na Nurnberško suđenje

Vrnoga, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:489236>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET

IVANA VRNOGA

KAZNENA ODGOVORNOST POJEDINCA U MEĐUNARODNOM PRAVU S OSVRTOM NA
NÜRNBERŠKO SUĐENJE

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2023.

Sveučilište u Zagrebu
Pravni fakultet
Katedra za međunarodno pravo

Ivana Vrnoga

KAZNENA ODGOVORNOST POJEDINCA U MEĐUNARODNOM PRAVU S OSVRTOM NA
NÜRNBERŠKO SUĐENJE

DIPLOMSKI RAD

Mentor:

Prof. dr. sc. Davorin Lapaš

Zagreb, 2023.

IZJAVA IZVORNOSTI

Ja, Ivana Vrnoga, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada „Kaznena odgovornost pojedinca u međunarodnom pravu s osvrtom na Nürnberško suđenje“ te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Mjesto i datum:

14. 06. 2023.

Potpis:

Ivana Vrnoga

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Lieberov kodeks 1863. godine.....	2
3. Haške konvencije 1899. i 1907. godine.....	3
4. Razdoblje Prvog svjetskog rata.....	5
5. Razdoblje Drugog svjetskog rata.....	7
6. Međunarodni vojni sud u Nürnbergu (IMT).....	7
6.1. Nadležnost i ustrojstvo.....	10
6.1.1. Nacrt kodeksa zločina protiv mira i sigurnosti čovječanstva 1996. 11	
6.2. Suđenje Adolfu Eichmannu u Jeruzalemu.....	12
7. Međunarodni vojni sud za Daleki Istok (IMTFE).....	13
8. Međunarodni zločini.....	14
8.1. Genocid.....	15
8.1.1. Etničko čišćenje.....	18
8.2. Ratni zločin.....	19
8.3. Zločini protiv čovječnosti.....	20
8.4. Zločin agresije.....	21
9. Međunarodni kazneni sudovi.....	22
9.1. Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju (ICTY).....	23
9.1.1. Osnivanje.....	23
9.1.2. Nadležnost.....	24
9.1.3. Ustrojstvo.....	25
9.1.4. Sudska praksa ICTY-a.....	27
9.1.5. Suradnja s drugim državama.....	28
9.2. Međunarodni kazneni sud za Ruandu (ICTR).....	28
9.2.1. Osnivanje.....	29
9.2.2. Nadležnost i ustrojstvo.....	29
10. Međunarodni kazneni sud (ICC).....	31
10.1. Osnivanje.....	31
10.2. Nadležnost.....	33
10.3. Ustrojstvo.....	34
10.4. Kaznena odgovornost pojedinca prema Rimskom statutu.....	35
10.4.1. Zapovjedna odgovornost.....	37
11. Zaključak.....	38
12. Literatura.....	39

SAŽETAK

Rad se bavi tematikom individualne kaznene odgovornosti i razvojem međunarodnih kaznenih sudova, od prvih zamisli na Haškim konferencijama 1899. i 1907. pa do danas kad su najteži međunarodni zločini definirani i uneseni u zakonodavstva skoro svih država na svijetu. Definiranje i sankcioniranje tih zločina dovelo je do kodifikacije, a svi međunarodni kazneni sudovi, kako *ad hoc*, kako danas Stalni međunarodni kazneni sud, posljedica su toga.

Na razvoj sudstva uvelike su utjecali Međunarodni vojni sud u Nürnbergu i Tokiju, zatim Međunarodni kazneni sud za područje bivše Jugoslavije te Međunarodni kazneni sud za Ruandu, a sve je to kulminiralo osnivanjem stalnog Međunarodnog kaznenog suda koji svojim radom uspostavlja mir i sigurnost, te najbitnije, nepovredivost ljudske časti i dostojanstva.

Summary

The paper deals with the topic of individual criminal responsibility and the development of international criminal courts, from the initial ideas at the Hague Conferences 1899 and 1907 to the present day, when the most serious international crimes are defined and incorporated into the legislation of almost all the countries in the world. The definition and punishment of these crimes led to codification, and the result of that process are all international criminal courts, both *ad hoc* and the International Criminal Court.

The development of the judiciary has been greatly influenced by the International Military Tribunal in Nuremberg and Tokyo, as

well as the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY) and the International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR), and all of this culminated in the establishment of the International Criminal Court, which through its work provides peace and security, and most importantly, upholds the inviolability of human dignity and honor.

1. Uvod

U ovom radu bit će riječi o povijesnom i pravnom razvoju kaznene odgovornosti pojedinca u međunarodnom pravu, kodifikaciji pojedinih međunarodnih zločina, uvođenju termina genocid radi zločina počinjenih prvenstveno u Drugom svjetskom ratu, kažnjavanje odgovornih pojedinaca te naposljetku razvoj međunarodnog sudstva i sudske prakse.

Zapovjedna odgovornost kao institut u međunarodnom kaznenom pravu prema kojem vojni i nevojni zapovjednici osobno odgovaraju za činjenje zločina odnosno propuštanje sprječavanja zločina, najviše je dobila na značenju u procesima nakon Drugog svjetskog rata (Nürnberg i Tokio), a nakon toga se primjenjivala i na suđenjima za zločine na području Ruande i bivše Jugoslavije.

Paralelni razvoj humanitarnog i ratnog prava doveli su do sinergije tih dvaju prava, ali i bitnog razlikovanja; tako se Haške konvencije iz 1899. i 1907. godine ponajprije bave kodifikacijom ratnog prava uz podredno uređenje položaja i zaštitu vojnika, civila i ratnih zarobljenika, dok je glavni cilj Ženevskih konvencija iz 1949. bio upravo poboljšanje položaja civila te humano postupanje s istima.

Sve je to dovelo do osnivanja stalnog Međunarodnog kaznenog suda 1998. godine, koji je započeo s radom 2002., naspram prethodnih koji su djelovali *ad hoc* za posebne slučajeve. Cilj je dovesti pred sud počinitelje najtežih djela protiv međunarodnog prava, napose za zločine protiv čovječnosti, ratne zločine, agresije i genocida te osigurati mir i sigurnost koliko je to moguće.

2. Lieberov kodeks 1863. godine

Lieberov kodeks¹ kao prvi opći priručnik međunarodnog humanitarnog prava značajan je zbog toga što je predstavljao pokušaj uspostavljanja međunarodno prihvatljivih pravila u ratu i ratovanju.

U velikoj mjeri je odgovarao tadašnjim običajima i zakonima koji vrijede u ratu te je snažno inspirirao tvorce Haških konvencija 1899. i 1907. godine da se konačno sveobuhvatno uredi ta materija. Ženevskim konvencijama su obuhvaćeni ranjenici i općenito civilno stanovništvo, ali Lieberov kodeks iz 1863. godine je prvi put uveo pitanje zapovjedne odgovornosti i odgovornosti za ratne zločine, te ih regulirao.

Budući da je donesen u vrijeme američkog građanskog rata, odnosio se samo na vojsku Sjedinjenih Američkih Država, no značajno je utjecao na razvoj i kodifikaciju međunarodnog ratnog prava koje će se kroz naredno stoljeće razvijati. Pomogao je u stvaranju međunarodne svijesti o potrebi zaštite civila i ratnih zarobljenika, što je u konačnici dovelo i do uspostave međunarodnog humanitarnog prava i njegove primjene u oružanim sukobima. Razvojem međunarodnog humanitarnog prava, došlo je do postepenog stvaranja organizacija poput Međunarodnog odbora Crvenog križa, koji se bave zaštitom civila i pripadnika oružanih snaga. Kontinuirani utjecaj Lieberove kodifikacije nedavno je priznalo Sudsko vijeće Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju u predmetu Tužitelj protiv Tadića.²

¹ Za tekst Lieberovog kodeksa (1863.) vidi:
https://avalon.law.yale.edu/19th_century/lieber.asp

² Paust, J.J., Dr. Francis Lieber and the Lieber Code, Prepared by Francis Lieber, promulgated as General Orders No. 100 by President Lincoln, 24 April; za tekst presuda Tužitelj protiv Tadića vidi: <https://www.icty.org/case/tadic>

3. Haške konvencije 1899. i 1907. godine

*De jure belli ac pacis*³ iliti O pravu rata i mira, djelo jednog od najpoznatijih pravnika, Huga Grotiusa, bitno je utjecalo na razvoj prava rata i međunarodnog humanitarnog rata, koje će kasnije biti kodificirano u Ženevskim konvencijama iz 1949. godine i kasnije nadopunjeno dvama Protokolima koji uređuju vođenje oružanih sukoba.

Sami kraj devetnaestog stoljeća obilježio je iznimno bitan događaj; Haška mirovna konferencija iz 1899. godine na kojoj su sudjelovali predstavnici 26 država, većinski europske, osim SAD, Meksika, Perzije, Sijama (današnji Tajland), Kine i Japana, s jednim ciljem – kodifikacija ratnog prava. Na toj istoj konferenciji, ruski delegat Fjodor Fjodorovič Martens predložio je klauzulu koja se nalazi u preambuli Haške konvencije (II) o zakonima i običajima rata na kopnu. Ova klauzula, nazvana po Martensu, utvrđuje da stanovništvo i borci ostaju pod zaštitom međunarodnog prava koje se temelji na ustanovljenim običajima, načelima čovječnosti i zahtjevima javne savjesti.⁴

Najvažniji ciljevi koji su se htjeli postići konferencijom su razoružanje, kodifikacija ratnog prava i ratnih zločina. Iako je na području ratnog prava već donesena Ženevska konvencija iz 1864., Sanktpeterburška deklaracija o zabranjenim projektilima iz 1868. godine⁵, te Briselska deklaracija iz 1874. godine⁶, upravo je druga Haška konvencija pod nazivom Zakoni i običaji

³ Grotius, Hugo; *De jure belli ac pacis*, za pdf vidi: <https://lonang.com/wp-content/download/Grotius-LawOfWarAndPeace.pdf>

⁴ Za tekst Konvencije o zakonima i običajima rata na kopnu (1899.) vidi: https://avalon.law.yale.edu/19th_century/hague02.asp

⁵ Za tekst Sanktpeterburške deklaracije o zabranjenim projektilima (1868) vidi: https://avalon.law.yale.edu/19th_century/decpeter.asp

⁶ Barcroft, S., *The Hague Peace Conference of 1899*, *Irish Studies in International Affairs*, sv. 3. br. 1., 1989., str. 64.

rata na kopnu okupila sve navedene deklaracije na jednom mjestu i dala im krunu u obliku kodifikacije. Svrha Zakona i običaja rata na kopnu bio je bio revidirati već postojeće zakone i ratne običaje bilo s ciljem preciznijeg definiranja, bilo s ciljem postavljanja određenih ograničenja u svrhu izmjene njihove krutosti i koherentnosti koliko je to moguće.

Haška konferencija 1899. godine bila je važna jer je utrla put za razvoj međunarodnog humanitarnog prava i uspostavila okvir za rješavanje međunarodnih sukoba. Na nju su se nadovezale i druge konferencije i konvencije, uključujući Hašku konvenciju iz 1907. godine.

Konferencija iz 1907. godine nije urodila plodom kao ona iz 1899. Iako je donijela više konvencija, konkretno trinaest, dvije deklaracije i jednu rezoluciju, njen rad nije se toliko razlikovao od prve, te je zapravo dotjerala već postojeće, posebice Konvenciju o zakonima i običajima rata na kopnu. Prema članku 3. navedene konvencije „zaraćena strana koja prekrši odredbe Pravilnika dužna je platiti odštetu te je ona odgovorna za čine koje su počinili pripadnici njezinih oružanih snaga”.⁷ Cilj konferencije bio je uspostava stalnog međunarodnog suda koji bi djelovao u svojstvu arbitra među državama. Zamisao nije uspjela, ali se 1946. godine realizirala u obliku *ad hoc* međunarodnog kaznenog suda Nürnbergu, 1947. u Tokiju i 30-ak godina nakon za Jugoslaviju i Ruandu. Tek je Rimskim statutom iz 1998. godine⁸ utemeljen stalni Međunarodni kazneni sud.

⁷ Za tekst Konvencije o zakonima i običajima rata na kopnu (1907.) vidi: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague04.asp

⁸ Stupio na snagu 2002. godine; Hrvatska ratificirala 2001.; za tekst ratifikacije vidi: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2001_04_5_42.html

4. Razdoblje Prvog svjetskog rata

Prvi svjetski rat započeo je atentatom pripadnika Mlade Bosne na nadvojvodu Franza Ferdinanda u Sarajevu 28. lipnja 1914. godine. Na taj isti datum pet godina kasnije potpisan je Mirovni ugovor iz Versaillesa 1919. godine⁹. Cilj ovog ugovora je bila njemačka odgovornost za djela u Prvom svjetskom ratu, plaćanje odštete; u glavi osam, članak 231. navodi se "*The Allied and Associated Governments affirm and Germany accepts the responsibility of Germany and her allies for causing all the loss and damage to which the Allied and Associated Governments and their nationals have been subjected as a consequence of the war imposed upon them by the aggression of Germany and her allies*" i potpuno razoružanje Njemačke kako ne bi došlo do ponovnog sukoba. Njemačka nije smjela sudjelovati u potpisivanju ugovora i morala je prihvatiti sve što je u njemu navedeno.

Nadalje, članak 227. navodi da je car Wilhelm II odgovoran za „najveće povrede međunarodnog morala i svete važnosti ugovora“¹⁰ te se u istom članku predlaže osnivanje *ad hoc* međunarodnog suda. Trebao se sastojati od 5 sudaca iz Sjedinjenih Američkih Država, Velike Britanije, Francuske, Italije i Japana. Ni ova zamisao nije uspjela jer do suđenja nije ni došlo budući da Nizozemska nije htjela izručiti cara pobjedničkim savezničkim silama.¹¹

⁹ Za tekst ugovora vidi: <https://jsumundi.com/en/document/treaty/en-treaty-of-versailles-treaty-of-peace-with-germany-28th-june-1919-treaty-of-versailles-1919-saturday-28th-june-1919>

¹⁰ *The Allied and Associated Powers publicly arraign William II of Hohenzollern, formerly German Emperor, for a supreme offence against international morality and the sanctity of treaties.*

¹¹ Andrassy, J.; Bakotić, B.; Seršić, M.; Vukas, B., *Međunarodno pravo*, 1. dio, *Školska knjiga*, 2010., str. 417.

Na 31. zasjedanju ILA-e¹² u Buenos Airesu 1922. godine predloženo je osnivanje stalnog međunarodnog kaznenog suda, dok je AIDP¹³ na međunarodnom kongresu u Bruxellesu 1926. godine također otvorio pitanje osnutka kaznenog suda, navodeći razloge koji mu idu u prilog, kako bi trebao biti konstruiran te zašto je prijeko potreban. I zasjedanje i kongres su ostali samo mrtvo slovo na papiru jer ipak nije došlo do osnivanja nikakvog suda, ali se makar u pravnom prostoru počelo ozbiljno razmatrati to pitanje. Svakako treba napomenuti Ugovor iz Locarna (*Treaty of Locarno*)¹⁴ iz 1925. godine i Briand - Kellogov pakt¹⁵ iz 1928. Nakon teških gubitaka u Prvom svjetskom ratu (koji je tada bio poznat i pod nazivom Veliki rat) ideja da se proglašavanje rata smatra nezakonitim bila je izuzetno popularna u međunarodnom javnom mnijenju. No, Briand - Kellogov pakt nije mnogo doprinio sprečavanju Drugog svjetskog rata niti bilo kojeg od sukoba koji su uslijedili. Njegovo naslijeđe ostaje kao izjava idealizma koju su izrazili zagovornici mira u međuratnom razdoblju. Frank Kellogg je 1929. godine dobio Nobelovu nagradu za mir za svoj rad na Mirovnom paktu.¹⁶

¹² Engl. International Law Association odnosno Udruženje za međunarodno pravo; osnovana u Bruxellesu 1873. godine kao međunarodno tijelo zaduženo za proučavanje javnog i privatnog prava; tekst dostupan na: https://www.ila-hq.org/en_GB

¹³ Franc. Association International de Droit Pénal je međunarodno udruženje za kazneno pravo osnovano 1924. godine, kao nasljednica ranije osnovane Međunarodne Unije za kazneno pravo ((I.U.P.L./U.I.D.P.), tekst dostupan na: <https://www.penal.org/>

¹⁴ Vidi: <https://fransamaltingvongeusau.com/documents/dl1/h2/1.2.3.pdf>

¹⁵ Međunarodni mirovni pakt potpisan 27. kolovoza 1928. godine između glavnog državnog tajnika SAD-a Franka B. Kellogga i francuskog ministra vanjskih poslova Aristidea Brianda.

¹⁶ Za više vidi: www.nobelprize.org/prizes/peace/1929/kellogg/facts/

5. Razdoblje Drugog svjetskog rata

Tijekom Drugog svjetskog rata počinjeni su strašni zločini koje je trebalo kazniti i u središte pozornosti je stavljeno pitanje odgovornosti pojedinaca i kršenje temelja međunarodnog prava. Budući da nijedna od prethodno navedenih konvencija nije uspjela uspostaviti međunarodni kazneni sud, opet je pokušano Londonskom deklaracijom savezničkih zemalja iz 1942. godine („*The Declaration of St James's Palace, Punishment for War Crimes*“) kojom je odlučeno kažnjavanje nacističkih zločina i njihovih suradnika.¹⁷ Nadalje, na konferenciji u Moskvi 30. listopada 1943. godine Sjedinjene Američke Države, Velika Britanija i Sovjetski Savez prihvatile su Deklaraciju o njemačkim okrutnostima kojom se predviđa suđenje svim zločincima u državama gdje su te zločine činili. Navodi se kako Moskovska deklaracija ne prejudicira slučaj najvećih ratnih zločinaca čiji se zločini ne mogu geografski lokalizirati jer će se njima suditi prema odluci savezničkih vlada.¹⁸

Sjedinjene Američke Države, Sovjetski Savez, Francuska i Velika Britanija sklopile su 1945. godine Londonski sporazum kojim su osnovani međunarodni specijalni vojni sudovi u Nürnbergu i Tokiju, prvi takvog tipa.

6. Međunarodni vojni sud u Nürnbergu (IMT)

Londonskom sporazumu četiriju sila¹⁹ 8. kolovoza 1945. godine pridodan je Statut Međunarodnog vojnog suda kojim je odlučeno

¹⁷ Andrassy, Bakotić, Seršić, Vukas, *op. cit.* (bilj. 11), str. 418.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ Puni naziv mu je Sporazum o gonjenju i kažnjavanju glavnih ratnih zločinaca iz europskih sila Osovine.

kažnjavanje glavnih ratnih zločinaca, a zločini o kojima se trebalo suditi su opisani u članku 6. Statuta koji ih je podijelio na tri skupine: a) zločini protiv mira, b) ratni zločini i c) zločini protiv čovječnosti. U Berlinu je postavljeno Savezničko nadzorno vijeće koje je donijelo Zakon br. 10 „o kažnjavanju osoba krivih zbog ratnih zločina, zločina protiv mira i protiv čovječnosti“.

Suđenje u Nürnbergu imalo je dva cilja; da se počinitelji takvih zlodjela privedu sudu i na posljetku pravdi te educiranje njemačke javnosti o nacističkim zločinima i njihovo suočavanje s prošlošću.²⁰

Optužnica se sastojala od četiri točke u kojima je navedeno: 1.) urota protiv zajedničkog mira, postizanje totalitarne vlasti u Njemačkoj, upotreba nacističke vlasti za agresiju na druge zemlje; 2.) zločini protiv mira; 3.) ratni zločini; 4.) zločini protiv čovječnosti.²¹ Izbor mjesta suđenja nacistima nije bio slučajan; iako je cijeli grad bio razrušen uslijed bombardiranja, Palača pravde je ostala netaknuta te je upravo to mjesto izabrano za cijeli postupak. Iako je uvodna sjednica održana u Berlinu, gdje je bilo i službeno sjedište, ime ovog grada evocirao je i na nacističke zakone iz 1935. godine i gdje su održani masovni skupovi koji su provodili propagandu nacističke Njemačke. Suđenje je trajalo od 20. studenog 1945. do 1. listopada 1946. kada je nakon 403 raspravne sjednice donesena presuda. Optužnica je obuhvaćala dvadeset i jednog optuženog, no kako je većina vrha nacističke stranke počinila samoubojstvo; to podrazumijeva Adolfa Hitlera, Josepha Goebbelsa i Heinricha Himmlera, kada je donesena presuda, od dvanaestorice optuženih,

²⁰ Nuremberg Trial Archives The International Court of Justice: custodian of the archives of the International Military Tribunal at Nuremberg, str. 16.

²¹ Za tekst optužnice vidi: <https://avalon.law.yale.edu/imt/count2.asp>

samo troje je dobilo kaznu doživotnog zatvora (Hess, Funk i Raeder), četvorica su dobili duge kazne zatvora (Dönitz, Neurath, Schirach i Speer), trojica su oslobođeni optužbi Fritzsche, Papen i Schacht), a čelni čovjek nacističke stranke maršal Herman Göring počinio je samoubojstvo trovanjem cijanidom večer prije egzekucije vješanjem.

Sudu se prigovaralo da je on zapravo „sud pobjedničkih država“ jer upravo te države koje su uspostavile sud nisu odgovarale za svoja zlodjela samo iz puke činjenice što su se našle na pobjedničkoj strani. Tako Sjedinjene Američke Države nisu odgovarale za bacanje atomskih bombi na Hirošimu i Nagasaki. Kritiku Nürnberškom procesu uputio je i Gerhard Werle koji je smatrao da se prilikom suđenja nije uspostavila jasna granica između počinitelja i pomagača, već da su primjenjivali model takozvanog jedinstvenog počinitelja gdje nije bilo nikakve razlike te se svako poticanje ili podržavanje zločina smatralo kaznenim sudjelovanjem.²² Takav sustav, smatrao je, ispravljen je u suđenju počiniteljima zločina na području Ruande i područja bivše Jugoslavije. ICTY i ICTR razlikovali su počinjenje, planiranje, naređivanje, poticanje i pomaganje i poticanje na zločin. Slično stajalište je zauzeo i bivši sudac, ujedno i prvi predsjednik Međunarodnog kaznenog suda za Jugoslaviju Antonio Cassese, koji je smatrao da je MKSJ prvi pravi međunarodni sud, budući da je sud u Nürnbergu i Tokiju sastavljane od sudaca iz država pobjednica.²³

²² Werle, G., "Individual Criminal Responsibility in Article 25 ICC Statute" *Journal of International Criminal Justice*, sv. 5, br. 4, rujan 2007, str. 955.

²³ Andrassy, Bakotić, Seršić, Vukas, op. cit., (bilj. 11.) str. 416.

6.1. Nadležnost i ustrojstvo

U članku 2. Statuta međunarodnog vojnog suda²⁴ spominje se ustrojstvo suda odnosno da je Sud sastavljen od 4 suca iz svake države potpisnice, zajedno sa četiri svoja zamjenika koja su morala biti prisutna na svakoj sjednici Suda. Za izvršenje presude bila je potrebna suglasnost Nadzornog vijeća za Njemačku koje je imalo pravo sniziti kaznu ili je na bilo koji drugi način izmijeniti, ali nije moglo pooštriti kaznu.²⁵ Mogla se između ostalog i smrtna kazna izreći.

Člankom 6. navodi se nadležnost za kažnjavanje zločina protiv čovječnosti, zločin protiv mira i ratni zločini te da ta djela za sobom povlače individualnu kaznenu odgovornost. Zločin protiv mira označava poimence „planiranje, pripremanje, poticanje ili poduzimanje agresivnog rata ili rata kršenjem međunarodnih ugovora, sporazuma ili jamstava, ili sudjelovanje u zajedničkom planu ili zavjeri radi izvršenja nekog od navedenih djela“; nadalje ratnim zločinima se smatraju (također poimence) „kršenje zakona i običaja rata koja uključuju, ali se na njih ne ograničavaju, ubojstvo, zlostavljanje ili deportiranje na robovski rad ili u bilo koju drugu svrhu civilnog stanovništva okupiranog područja ili na okupirano područje, ubojstvo ili zlostavljanje ratnih zarobljenika ili osoba na moru, ubijanje talaca, pljačkanje javne ili privatne imovine, obijesno razaranje gradova ili sela ili vojnom potrebom neopravdano pustošenje“, te zločini protiv čovječnosti koji navode „ubojstvo, istrebljenje, porobljavanje, deportiranje i ostala nečovječna djela počinjena prema bilo kojemu civilnom stanovništvu prije ili u vrijeme rata, ili progoni radi

²⁴ Za tekst Statuta Međunarodnog vojnog suda u Nürnbergu (1945.) vidi: <https://avalon.law.yale.edu/imt/imtconst.asp>

²⁵ Andrassy, Bakotić, Seršić, Vukas, *op. cit.*, str. 421.

političkih, rasnih ili vjerskih razloga počinjeni u izvršenju nekog zločina ili u vezi sa zločinom koji spada pod nadležnost Suda, bez obzira na to je li to kršenje unutarnjeg prava zemlje u kojoj su počinjeni“.

U kontekstu Izraela, valja napomenuti da se Nürnberško suđenje gleda s određenom dozom nepovjerenja. Osobe koje su počinile kaznena djela prema izraelskom zakonu mogu biti suđene u Izraelu, čak i ako su već suđene u inozemstvu, bilo pred međunarodnim ili stranim državnim sudovima, za isto djelo. Izraelski sud uzima u obzir svaku prethodnu presudu pri donošenju odluke.²⁶

6.1.1. Nacrt kodeksa zločina protiv mira i sigurnosti čovječanstva 1996.

Komisija za međunarodno pravo dovršila je svoj rad na Nacrtu kodeksa zločina protiv mira i sigurnosti čovječanstva, ispunjujući time drugi zadatak koji joj je Opća skupština zadala 1947. godine.²⁷ Nacrt obuhvaća zločine iz sve tri kategorije navedene u čl. 6. Statuta Međunarodnog vojnog suda u Nürnbergu, te su dana neka temeljna načela kaznenog prava i postupka, uključujući načelo *aut dedere aut punire, non bis in idem*, neretroaktivnosti, jamstva za pravičan postupak, načelo odgovornosti za naredbu da se počinu zločin kao i odgovornosti za djelo počinjeno po naredbi (zapovjedna odgovornost).²⁸ Nacrt kodeksa dopunjen je i u pogledu zločina genocida te kaznenim djelima protiv UN-a i osoblja uključenog u operacije UN-a.

²⁶ Komarow, G., Individual responsibility under international law: the Nuremberg principles in domestic legal systems, *The International and Comparative Law Quarterly*, sv. 29, br. 1. (Siječanj., 1980), str. 34.

²⁷ Andrassy, Bakotić, Seršić, Vukas, *op. cit.* (bilj. 11.), str. 424.

²⁸ *Ibid.*

Ovaj kompleksan rad na nacrtu dovodi do mogućnosti osnivanja međunarodnog kaznenog suda ili kakvog drugog mehanizma za sudovanje; to će se i ostvariti Rimskim statutom iz 1998. godine kojim se predviđa osnivanje stalnog Međunarodnog kaznenog suda.

6.2. Suđenje Adolfu Eichmannu u Jeruzalemu

Hannah Arendt, porijeklom Židovka, rođena u Njemačkoj, pratila je cijelo suđenje u Jeruzalemu te o tome napisala iscrpan izvještaj za *New Yorker* koji je kasnije koncipiran u knjigu pod nazivom *Banalnost zla*.²⁹ U izvještajima potanko opisuje Eichmannove reakcije na optužbe na sve što mu se stavlja na teret. Pravdao se da je običan činovnik, koji ponekad nema dobro pamćenje, a ponekad ima (ovisno kako mu ide u prilog), da je samo izvršavao naredbe nadređenih³⁰, da zapravo nije ni mrzio privatno Židove te da je s nekolicinom i prijateljevao.

Posebno se mnogo raspravljalo pitanje krivnje za djela izvedena po zapovijedi pretpostavljenog vojnog zapovjednika ili uopće po naređenju višeg organa. Obrana krivaca često se pozivala na višu zapovijed kao razlog za isključenje odgovornosti odnosno kažnjivosti. Ali na to treba primijetiti da je izvršenje zločina na višu zapovijed ipak zločin.³¹ U toj sferi značajno je za spomenuti suđenje Karlu Adolfu Eichmannu. Uhvaćen je 11. svibnja 1960. i nakon 9 dana prebačen u Izrael gdje mu se sudilo. Budući da Izrael kao država nije postojala do 1948. godine, mnogi su govorili da je zapravo riječ o „retroaktivnoj pravdi“ te da bi se suđenje trebalo održati u Njemačkoj. Simbolika suđenja u

²⁹ Arendt, H., *Eichmann u Jeruzalemu; izvještaj o banalnosti zla*, Zagreb, *Jesenski i Turk*, 2020., str. 16.

³⁰ *Ibid.*, između ostalog naredbe od samog vrha - Heinricha Himmlera

³¹ Andrassy, Bakotić, Seršić, Vukas, *op. cit.*, (bilj. 11.), str. 421.

državi čiji su državljani propatili kroz cijeli Drugi svjetski rat je velika; cilj suđenja je bio i učenje budućih naraštaja o holokaustu i što on znači za cijeli židovski narod. Gideon Hausner, izraelski sudac i političar koji je najpoznatiji po vođenju postupka protiv Eichmanna, je poput svih smatrao da pravdu Židovima može donijeti jedino židovski sud te da on treba suditi židovskim neprijateljima.³² Izraelu je trebalo devet mjeseci da pripremi Eichmannovo suđenje, a isto to suđenje je trajalo od 11. travnja do 15. kolovoza 1961. godine.

7. Međunarodni vojni sud za Daleki Istok (IMTFE)

Na konferenciji u Postdamu 1945. godine odlučeno je da će se suditi i japanskim ratnim krivcima za kaznena djela u Drugom svjetskom ratu. Osnovan je proglasom zapovjednika savezničkih sila generala Douglasa MacArthura, a Postdamska deklaracija, potpisana od strane Kine, Ujedinjene Kraljevine i Sjedinjenih Američkih Država, tražila je bezuvjetnu predaju Japana. Sovjetski Savez nije sudjelovao u potpisivanju jer nije objavio rat Japanu, sve do dana kada je SAD bacila drugu atomsku bombu na Nagasaki; Japan se predao 14. kolovoza 1945.

Sud je osnovan po uzoru na onaj u Nürnbergu te se sastojao od 11 članova koje je imenovao vrhovni zapovjednik na prijedlog država koje su bile u ratu s Japanom. Nadležnost Suda propisana je Statutom koji je preslika Suda Nürnbergu, jedina razlika je što je vremenski opseg bio znatno širi, naime Japanu se sudilo za zločine od napada na Mandžuriju 1931. pa sve do završetka rata 1945. godine. Suđenje je trajalo od 3. svibnja 1946. do 12. studenoga 1948. godine; bilo je optuženo 28 ministara,

³² Arendt, H., *op. cit.* (bilj. 29), str. 14.

vojskovođa i diplomata, sedmorica su osuđena na smrt, šesnaest na doživotni zatvor, a dvojica na zatvor u trajanju od 7, odnosno od 20 godina.³³ I Nürnberški i Tokijski procesi odigrali su važnu ulogu u realizaciji kolektivne svijesti o potrebi stvaranja budućeg stalnog međunarodnog kaznenog suda.

8. Međunarodni zločini

Uvriježeno je mišljenje da se međunarodnim zločinima *stricto sensu* smatraju samo ona djela koja su postala dijelom međunarodnog običajnog prava, no i u tom pogledu postoje dileme koji se točno zločini ubrajaju u taj korpus.³⁴ Tako neki autori razlikuju „zločine prema međunarodnom pravu“ (engl. *crimes under international law*) od drugih „međunarodnih zločina“ (eng. *international crimes*), no ipak prevladava mišljenje da su ta dva termina sinonimi i da ih treba razlikovati od drugih transnacionalnih kaznenih djela koja nemaju status međunarodnog zločina.³⁵ Nakon vođenja sudskih postupaka za zločine protiv mira nakon Drugog svjetskog rata, Opća skupština Ujedinjenih naroda je potvrdila "načela međunarodnog prava" priznata Statutom Nürnberškog suda i presudom Suda (rezolucija 95 (I) od 11. prosinca 1946.) te je uputila Komisiju za međunarodno pravo (ILC)³⁶ da formulira načela i pripremi zakonik o kaznenim djelima protiv mira i sigurnosti čovječanstva. ILC je izradio nacrt nekih načela koja su slijedila Nürnberški statut u svojem opisu

³³ Andrassy, Bakotić, Seršić, Vukas, *op. cit.* (bilj. 11), str. 422.

³⁴ Munivrana Vajda, M., Međunarodni zločini prema novom kaznenom zakonu, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, sv. 19, br. 2, 2012., str. 821.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ Engl. ILC - International Law Commission; osnovano 1947. godine; vidi: <https://legal.un.org/ilc/>

agresije i kasnije je pripremio zakonik o kaznenim djelima koji uključuje agresiju, no ni jedan od tih dokumenata nije usvojen od strane Opće skupštine.

„Međunarodni zločini“ (engl. *core international crimes*) jesu četiri glavne vrste zločina prema pozitivnom međunarodnom javnom pravu čije se inkriminacije odnose na ponašanja koja povređuju „najviše vrijednosti međunarodne zajednice“ i predstavljaju *jus cogens* međunarodnog prava: genocid, ratni zločini, zločini protiv čovječnosti i kazneno djelo agresije.³⁷ Međunarodni zločini vežu uz sebe primjenu nekih instituta po kojima se razlikuju od većine tzv. običnih kaznenih djela, a to je da se uz ta kaznena djela veže primjena univerzalnog načela, odnosno da za njih, pod određenim uvjetima, mogu odgovarati i vojni zapovjednici i civilne nadređene osobe, a prema hrvatskom kaznenom pravu kažnjiv je već i njihov rani, pripremni stadij.³⁸ Prema glavi VII čl. 81. st. 2. Kaznenog zakona RH kaznena djela genocida, ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti, terorizma (...) ne zastarijevaju prema Ustavu Republike hrvatske niti prema međunarodnih ugovorima.

8.1. Genocid

Zločin genocida nije prvi put počinjen u Drugom svjetskom ratu, ali nakon njega je odlučeno kažnjavanje počinitelja tog stravičnog zlodjela. Riječ genocid³⁹ „izmislio“ je Raphael Lemkin, poljski pravnik koji je dijelom zaslužan i za donošenje Konvencije iz 1948. godine o sprječavanju i kažnjavanju zločina

³⁷ Krapac, D., „Međunarodni kazneni sudovi“, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Razred za društvene znanosti, br. 510/48, 2011., str. 169.

³⁸ Munivrana Vajda, M., *op. cit.*, str. 836.

³⁹ Od grčke riječi genos - obitelj, pleme i latinske riječi cidere - ubijati.

genocida.⁴⁰ Konvencija opisuje što se podrazumijeva genocidom u članku 2, a to je „svako djelo počinjeno s nakanom da se potpuno ili djelomično uništi jedna nacionalna, etnička, rasna ili vjerska skupina“. Ono što je bitno da bi se neki zločin smatrao genocidom je upravo genocidna namjera; nije bitan broj ljudi koje je počinitelj htio uništiti već sama nakana koja se može dokazati iz okolnosti slučaja i načina izvršenja, pa čak i ako je izostao željeni rezultat (a to je uništenje određene skupine ljudi), kažnjava se i poticanje na genocid te zavjera da se provede genocid.⁴¹ U hrvatski kazneni zakon uveden je genocid u glavu IX⁴² nakon što je Hrvatska postala potpisnicom gore navedene Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju genocida. Njegova težina ogleda se u činjenici da je za ovaj zločin propisana najveća kazna i to u trajanju od najmanje deset godina, što nije ujedno i najveća kazna za zločin agresije, ratni zločin i zločin protiv čovječnosti. Stavkom 2 istog članka navodi se da će se kazniti i svaka osoba koja zapovijedi počinjenje genocida, a i osoba koja izravno i javno potiče na genocid.⁴³ Konvencija predviđa kaznenu odgovornost pojedinca i odgovornost države.⁴⁴ Člankom 1. navodi se kako nije bitno je li genocid počinjen u vrijeme rata ili mira, što ga razlikuje od drugog međunarodnog zločina - ratnog zločina koji može biti počinjen samo za vrijeme oružanog sukoba.

⁴⁰ Konvencija stupila na snagu 12. siječnja 1951. godine.

⁴¹ Andrassy, Bakotić, Seršić, Vukas, *op. cit.* (bilj. 11), str. 426.

⁴² Kazneni Zakon RH Glava IX: Kaznena djela protiv čovječnosti i ljudskog dostojanstva; za tekst zakona vidi: Kazneni zakon, NN 125/11.

⁴³ Čl. 88. st. 3. Kaznenog zakona.

⁴⁴ Članak 4 navodi „*Persons committing genocide or any of the other acts enumerated in article III shall be punished, whether they are constitutionally responsible rulers, public officials or private individuals*“

Holokaust je također genocid, ali taj termin označava uništenje Židovskog naroda kao takvog i u konačnici stvaranje judenrein⁴⁵ (Njemačke države Trećeg Reicha potpuno očišćene od Židova). Prvi službeni dokument u kojem je spomenut izraz "genocid" bio je Optužnica Odbora glavnih tužitelja u Nürnberškom postupku nakon Drugog svjetskog rata. Međutim, presuda iz tog postupka ipak je izbjegla uporabu samog termina kao posebne kategorije kaznenih djela jer se pojam "genocid" nije nalazio u Statutu Međunarodnog vojnog suda.⁴⁶ Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju genocida donesena je tek dvije godine nakon završetka suđenja u Nürnbergu.

Bosna i Hercegovina 20. ožujka 1993. godine podigla je tužbu protiv SR Jugoslavije u kojoj je tvrdila da tužena strana krši Konvenciju o genocidu na teritoriju Bosne i Hercegovine.⁴⁷ Presudom iz 26. veljače 2007. godine utvrđena je odgovornost Srbije (koja je tada ostala jedina tužena nakon raspada državne zajednice s Crnom Gorom) za nesprječavanje i kažnjavanje genocida u Srebrenici, no Sud nije smatrao da je Srbija odgovorna za počinjenje i sudioništvo u genocidu u Srebrenici.⁴⁸ Nadalje, Republika Hrvatska 1999. godine podnijela je na osnovi čl. 9. Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju genocida tužbu protiv SR Jugoslavije⁴⁹ pred Međunarodnim sudom koji je odlučivao

⁴⁵ Doslovan prijevod: očišćen od Židova, Arendt, H., *op.cit.* (bilj. 29), str. 17.

⁴⁶ Fabijanić Gagro, S., Škorić, M., Zločin genocida u praksi međunarodnih kaznenih ad hoc tribunala, *Zbornik PFZ*, sv. 58, br. 6, 2008., str. 1388.

⁴⁷ Case concerning application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Yugoslavia), za tekst presude vidi: I.C.J. Reports 2007.

⁴⁸ Andrassy, Bakotić, Seršić, Vukas, *op. cit.*, (bilj. 11) str. 427.; vidi: <http://www.icj-cij.org/docket/files/91/13685.pdf>

⁴⁹ Savezna Republika Jugoslavija; ovdje se misli na državu u čijem su sastavu ostale samo Srbija i Crna Gora do 2002. godine. UN je zauzeo stav da ova država nije univerzalni pravni sljednik SFRJ; za tekst rezolucije vidi: S/RES/777 (1992).

o meritumu. RH je tražila od Suda da utvrdi odgovornost Srbije za kršenje odredbi Konvencije o genocidu, kao i da Srbija kazni pojedince odgovorne za počinjenje genocida, da dostavi Hrvatskoj sve informacije o njezinim nestalim državljanima, te da vrati sva kulturna dobra oteta tijekom genocidnih radnji.⁵⁰ SR Jugoslavija je u travnju 1999. podnijela tužbu Međunarodnom sudu protiv deset država članica NATO saveza⁵¹ za genocid bombardiranjem SR Jugoslavije koje je NATO poduzeo zbog represije na Kosovu; ni u jednoj od tužbi protiv pojedinih država članica NATO-a Sud se nije proglasio nadležnim.⁵²

8.1.1. Etničko čišćenje

Iako se često dovodi u korelaciju sa zločinom genocida, etničko čišćenje nema preciznu općeprihvaćenu definiciju; Međunarodni kazneni sud ne smatra da ono *per se* ima samostalno pravno značenje i s tim u vezi da nije posebno kazneno djelo.⁵³ Naziv etničko čišćenje podrazumijeva različite zločine putem kojih se ostvaruje kao što su ubojstvo, mučenje, prisilno raseljavanje, premještanje i deportacija civilnog pučanstva, napadi i prijetnje napadima te drugi zločini.⁵⁴ Relevantne su rezolucije Vijeća sigurnosti i Komisije koje je 1994. godine napravilo Izvješće; u njemu se navodi kako je termin „etničko čišćenje“ nov termin te da se ono ostvaruje putem teških povreda ženevskih konvencija, genocidom, zločinom protiv čovječnosti i drugih

⁵⁰ Andrassy, Bakotić, Seršić, Vukas, *loc. cit.*, vidi: <https://www.icj-cij.org/case/118>

⁵¹ NATO savez, engl. North Atlantic Treaty Organisation; osnovan 1949. godine za vrijeme Hladnog rata.

⁵² Andrassy, Bakotić, Seršić, Vukas, *loc. cit.*

⁵³ Andrassy, Bakotić, Seršić, Vukas, *op. cit.* (bilj. 11), str. 428.

⁵⁴ *Ibid.*,

međunarodnih zločina te da ono ovisi o okolnostima slučaja.⁵⁵ Gore navedeno ne znači da se etničko čišćenje ne može smatrati genocidom; no za to je potrebna namjera da se uništi grupa protiv koje je zločin uperen.

8.2. Ratni zločin

Ratni zločini kao jedna od četiri najteže povrede međunarodnog humanitarnog prava (kako ugovornog tako i običajnog prava) podliježu individualnoj kaznenoj odgovornosti prema međunarodnom pravu. Stoga, za razliku od zločina genocida i zločina protiv čovječnosti, ratni zločini se mogu počinuti jedino u kontekstu oružanog sukoba, bilo da je riječ o međunarodnom ili ne međunarodnom sukobu. Kazneni zakon RH propisuje kažnjivost vojnih zapovjednika i civilnih nadređenih osoba te poznaje tri tipa zapovjedne odgovornosti.⁵⁶ Člankom 91. Kaznenog zakona navodi se što se smatra ratnim zločinom: „Tko kršeći pravila međunarodnog prava za vrijeme rata, okupacije ili međunarodnog oružanog sukoba ili oružanog sukoba koji nema međunarodni značaj počini neko od sljedećih teških kršenja protiv osoba ili imovine zaštićenih Ženevskim konvencijama od 12. kolovoza 1949. kao što su ubojstvo, mučenje ili nečovječno postupanje, uključujući biološke pokuse, nanošenje velike patnje, teške tjelesne ozljede ili teškog narušenja zdravlja, nezakonito protjerivanje, premještaj ili nezakonito držanje zaštićene osobe u zatočeništvu, prisiljavanje ratnog zarobljenika ili druge zaštićene osobe na službu u postrojbama neprijateljske sile, uskraćivanje prava ratnom zarobljeniku ili drugoj zaštićenoj osobi na pravičan i redovan postupak, uzimanje talaca, te

⁵⁵ Andrassy, Bakotić, Seršić, Vukas, *op. cit.* (bilj. 11), str. 428.

⁵⁶ Munivrana Vajda, *op. cit.* (bilj. 34), str. 838.

opsežno uništavanje i oduzimanje imovine koje nije opravdano vojnom nuždom i koje je provedeno nezakonito i samovoljno. Iz navedenog članka može se vidjeti kako je opisna definicija ratnog zločina recipirana iz Rimskog statuta koji također u čl. 8. navodi što se smatra ratnim zločinom. Primarni izvor definiranja ratnog zločina potječe iz četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine i njenih dopunskih Protokola iz 1977., a svakako je o njemu bilo riječi i u Haškim konvencijama iz 1899. i 1907. godine.

8.3. Zločini protiv čovječnosti

Zločini protiv čovječnosti kodificirani su Rimskim statutom, te su detaljno opisani člankom 7. koji navodi što se smatra zločinom protiv čovječnosti: „zločine protiv bilo kojeg civilnog stanovništva, koji su dio opsežnog ili sustavnog napada na bilo koje civilno stanovništvo, počinjeno sa znanjem o napadu, a bilo koji je od navedenih činova: 1. ubojstvo; 2. istrebljenje; 3. porobljavanje; 4. deportiranje ili prisilno premještanje stanovništva; 5. zatvaranje ili drugo ozbiljno oduzimanje fizičke slobode kršenjem temeljnih prava utvrđenih međunarodnim pravom; 6. mučenje; 7. silovanje, seksualno ropstvo, prisilna prostitucija, prisilna trudnoća, prisilna sterilizacija ili bilo koji drugi oblik seksualnog nasilja usporedive težine; 8. progon bilo koje identificirane skupine ili zajednice na političkoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj, vjerskoj, spolnoj, te na drugoj univerzalno priznatoj osnovi nedopušten prema pravilima međunarodnog prava koji je u vezi s bilo kojim činom navedenim u ovom stavku ili bilo kojim zločinom u nadležnosti ovog Suda; 9. prisilni nestanak osoba; 10. zločin apartheida; 11. druga nehumana djela slične prirode koja namjerno uzrokuju

veliku patnju ili ozbiljne povrede tijelu ili mentalnom ili tjelesnom zdravlju." Dakle, nije bitno je li riječ o osobama iste nacionalnosti kao počinitelj ili različite, bitan je element opsežnog i sustavnog napada uperenog protiv civilnog pučanstva.

Kroz određeni period postavilo se pitanje mora li ovaj zločin biti počinjen za vrijeme oružanog sukoba ili ne. Statut ICTY-a 1993. zauzeo je stav kako se ovaj zločin može počinuti samo u vrijeme oružanog sukoba, a već iduće godine (1994.; revizijom Statuta), ipak je proširio vremenski period počinjenja zločina protiv čovječnosti navodeći kako se on može počinuti i van oružanog sukoba.⁵⁷ Nasuprot tomu, Statut Suda u Nürnbergu odmah je propisao kako je ovaj zločin moguć i za vrijeme rata ili prije odnosno nakon njega („*before or during the war*").

8.4. Zločin agresije

Čin agresije (engl. *act of aggression*) navedena je u Rezoluciji Opće skupštine UN-a 3314 (XXIX)⁵⁸ od 14. prosinca 1974. i unesena u naš kazneni zakon u članku 89. KZ navodi „Tko imajući stvarnu moć nadzirati ili upravljati političkim ili vojnim djelovanjem države, upotrijebi oružane snage jedne države protiv suvereniteta, teritorijalne cjelovitosti ili političke neovisnosti druge države ili na bilo koji drugi način protivan

⁵⁷ Članak 5. Statuta ICTY-a iz 1993. glasi: „*The International Tribunal shall have the power to prosecute persons responsible for the following crimes when committed in armed conflict, whether international or internal in character, and directed against any civilian population: (a) murder; (b) extermination; (c) enslavement; (d) deportation; (e) imprisonment; (f) torture; (g) rape; (h) persecutions on political, racial and religious grounds; (i) other inhumane acts.*”

⁵⁸ Engl. *Draft Code of Offences Against the Peace and security of Mankind.*

Povelji Ujedinjenih naroda ostvari čin agresije koji po svojim karakteristikama, težini i razmjeru predstavlja očito kršenje Povelje Ujedinjenih naroda kaznit će se kaznom zatvora najmanje pet godina ili kaznom dugotrajnog zatvora". Rimski statut također predviđa vlastitu jurisdikciju što se tiče zločina agresije⁵⁹ člankom 5., a na 13. konferenciji za izmjene i dopune Statuta iz 11. lipnja 2010. godine⁶⁰ prihvaćena je dopuna koja u novom članku 8bis Statuta Međunarodnog kaznenog suda koja sadrži definiciju zločina agresije i uvjete za sudbenost nad tim zločinom. Na istoj konferenciji donesena je odluka da će se nova inkriminacija početi primjenjivati tek nakon što kvalificirana većina država članica Statuta donese takvu odluku, nakon 1. siječnja 2017. godine.

9. Međunarodni kazneni sudovi

Problem transnacionalnih kaznenih djela⁶¹ najviše su dovela u pitanje osnivanje međunarodnog suda budući da se male države nisu mogle baviti suzbijanjem takvih djela. Takva djela bila su npr. međunarodni terorizam, piratstvo, napadi na diplomatsko osoblje te posebice, organizirani kriminalitet u međunarodnoj trgovini opojnim drogama.⁶² Kraj hladnog rata, rušenje Berlinskog zida, masovni zločini na području bivše Jugoslavije i na području Rwande, svi ti događaji ponovno su potaknuli stručnjake međunarodnog prava (članove Međunarodnog udruženja za kazneno

⁵⁹ Uz ostale najteže međunarodne zločine kao genocid, zločin protiv mira i zločin protiv čovječnosti.

⁶⁰ Vidi: Resolution RC/Res.6

⁶¹ Krapac, D., „Međunarodni kazneni sudovi“, *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, Razred za društvene znanosti, br. 510/48, 2011., str. 168.

⁶² *Ibid.*

pravo (AIDP)) i članove Vijeća sigurnosti⁶³ da u okviru Ujedinjenih naroda⁶⁴ ustanove stalni međunarodni kazneni sud koji će biti zadužen za najteže povrede međunarodnog prava.

Osnivanje Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju i Međunarodnog kaznenog suda za Rwandu, dovelo je do zaključka kako će jedino uspostava stalnog Međunarodnog kaznenog suda, naspram prethodno navedenih *ad hoc* sudova, dovesti do uspostave mira i sigurnosti u čitavom svijetu. To se postiglo Rimskim statutom 1998. godine kojim je osnovan Međunarodni kazneni sud.

9.1. Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju (ICTY)

9.1.1. Osnivanje

U tijeku rata na području Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije 25. svibnja 1993. godine Vijeće sigurnosti Rezolucijom 827⁶⁵ potvrdilo je svoju raniju odluku o osnivanju Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju (engl. *The International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia* (ICTY))⁶⁶. Sa sjedištem u Haagu, Nizozemska, započeo je s radom nedugo nakon osnivanja. Sud se sastojao od dvaju vijeća po tri suca koja sude u prvom stupnju, prizivno vijeća od pet sudaca,

⁶³ Jedan od glavnih organa UN-a; vidi: <https://www.un.org/securitycouncil/>

⁶⁴ UN; međunarodna organizacija osnovana 26. lipnja 1945. godine; vidi: <https://www.un.org/en/>

⁶⁵ Za tekst Rezolucije vidi: https://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_827_1993_en.pdf

⁶⁶ Međunarodni sud za suđenje osobama koje su odgovorne za teške povrjede međunarodnog humanitarnog prava na području bivše Jugoslavije koje su počinjene počevši od 1. siječnja 1991. pa do dana koje će utvrditi Vijeće sigurnosti nakon što se uspostavi mir.

tužitelja i tajništva, koje opslužuje sudska vijeća i tužitelja.⁶⁷

Izvještaj tzv. Bassiouni/Kalshovenove istražne komisije u kojem je utvrđeno da su na području bivše Jugoslavije počinjenje teške povrjede humanitarnog prava iz ženevskih konvencija za zaštitu žrtava rata, uključujući i masovna ubojstva, etničko čišćenje, mučenje, silovanje, pljačku, civilne, kulturne i vjerske imovine, prethodio je stvaranju Suda. Po mišljenju Vijeća sigurnosti, osnivanje jednog *ad hoc* međunarodnog suda moglo bi pridonijeti uspostavi i očuvanju mira na tom području. Uzevši to u obzir, Glavni tajnik je 3. svibnja 1993. podnio izvještaj koji je od njega zatražen, a u njemu je bio sadržan i nacrt statuta suda s preporukom da se tribunal utemelji na rezoluciji oslonjenoj na ovlasti iz Glave VII. Povelje UN-a.⁶⁸

9.1.2. Nadležnost

Pred Sudom mogu odgovarati isključivo pojedinci (*ratione personae*), odnosno fizičke osobe za djela koja su osobno počinili: „*A person who planned, instigated, ordered, committed or otherwise aided and abetted in the planning, preparation or execution of a crime referred to in articles 2 to 5 of the present Statute, shall be individually responsible for the crime*“⁶⁹. pred Sud ne mogu biti izvedene ni države, ni kakve organizacije niti političke stranke te kaznenoj odgovornosti ne mogu izbjeći ni šefovi država, vlada, državni dužnosnici niti drugi funkcionari.⁷⁰ Statutom je izričito navedeno u članku 9. kako ICTY ima prednost pred nacionalnim sudom. Istim člankom

⁶⁷ Andrassy, Bakotić, Seršić, Vukas, *op. cit.* (bilj. 11), str. 435.

⁶⁸ Krapac, *op. cit.* (bilj. 62), str. 178.

⁶⁹ Članak 7. Statuta Međunarodnog suda za bivšu Jugoslaviju (ICTY).

⁷⁰ Andrassy, Bakotić, Seršić, Vukas, *op. cit.*, str. 436.

propisuje se da će „oboje imati istovremenu nadležnost nad navedenim zločinima, no da će ICTY imati primarnu nadležnost, odnosno primat nad nacionalnim sudovima“, što znači da „ICTY može u bilo kojoj fazi postupka, od nacionalnog suda službeno zatražiti da mu prepusti slučaj skladu sa Statutom i Pravilima o postupku i dokazima Suda.“ Prema statutu Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju stvarna nadležnost suda (*ratione materiae*) propisana je za: a) teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949. počinjene u međunarodnim oružanim sukobima, b) kršenja zakona ili običaja rata, c) genocid i zločine protiv čovječnosti počinjene nakon 1. siječnja. 1991. na području bivše SFRJ, pa sve do datuma koje Vijeće sigurnosti ne odredi nakon uspostave mira na tom području (*ratione temporis*). Zanimljivo je napomenuti da Sud nije stvarno nadležan za zločine protiv mira odnosno zločin agresije.⁷¹ u Člankom 8. navedeno je kako se „mjesna nadležnost Suda (*ratione loci*) proteže na čitavo područje bivše SFRJ, uključujući njenu kopnenu površinu, zračni prostor i njene teritorijalne vode“.

9.1.3. Ustrojstvo

Međunarodni sud u Haagu sastoji se od od a) tri raspravna vijeća (engl. chambers) i žalbenog vijeća, b) Ured Tužitelja, na čelu s Tužiteljem (engl. prosecutor) i potrebnim brojem kvalificiranog osoblja; c) Tajništvo (engl. registry), na čelu s Tajnikom (engl. Secretary)⁷². Tri raspravna vijeća čine troje stalnih i do šest povremenih, tzv. *ad litem*, sudaca, a odlučuju u sastavu od troje sudaca⁷³, dok žalbeno vijeće čini sedam sudaca, a odlučuje

⁷¹ Za Statut Suda vidi: <https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/555-IHL-88-EN.pdf>

⁷² Krapac, *op. cit.* (bilj. 62.), str. 180.

⁷³ Članak 12. statuta ICTY.

u sastavu od pet sudaca. Šesnaest stalno izabраниh sudaca bira predsjednika suda (prvi predsjednik je bio Antonio Cessese, koji je ujedno bio i predsjednik Međunarodnog suda za Rwanđu) koji zatim usklađuje rad vijeća i nadzire rad tajništva te kod odluka načelnog značaja provodi konzultacije sa drugim članovima Kolegija Suda (franc. *bureau*) u pogledu usklađivanja sudske prakse.⁷⁴

Mandat sudaca traje četiri godine uz mogućnost reizbora, a postupak izbora provodi Opća skupština UN-a s kandidacijske liste koju joj dostavlja Vijeće sigurnosti UN-a. Suci moraju biti „nepristrane i čestite osobe visokih moralnih kvaliteta koje posjeduju kvalifikacije potrebne za izbor na najviše pravosudne funkcije u zemlji iz koje dolaze“ i koje imaju iskustvo „u kaznenom i međunarodnom pravu, uključujući međunarodno humanitarno pravo i ljudska prava.“⁷⁵

Načelo *non-bis-in-idem*, propisano člankom 10. Statuta navodi kako se „nikome ne smije suditi pred nacionalnim sudom za teško kršenje međunarodnog humanitarnog prava ako im se već za isto sudilo pred Međunarodnim kaznenim sudom za područje bivše Jugoslavije.“ No, u obrnutom slučaju moguće je ponovno suđenje ako se za iste teške povrede međunarodnog humanitarnog prava već sudilo pred nacionalnim sudom⁷⁶ može se naknadno suditi pred ICTY-em, samo ako: „a) djelo za koje je osobi suđeno okarakterizirano je kao obično kazneno djelo ili b) nacionalan postupak nije bio nepristran i neovisan, odnosno postupak je bio osmišljen da zaštiti optuženog od međunarodne kaznene odgovornosti ili slučaj nije revno procesuiran“.⁷⁷

⁷⁴ Krapac, *op. cit.* (bilj. 62.), str. 180.

⁷⁵ Članak 13. i članak 13*bis* statuta ICTY.

⁷⁶ Članak 10., st. 2. statuta ICTY.

⁷⁷ *Ibid.*

9.1.4. Sudska praksa ICTY-a

Prva presuda donesena je 29. studenoga 1996. u predmetu *Erdemović "Poljoprivredno dobro u Pilici"*⁷⁸, gdje je optuženi priznao krivnju za zločin protiv čovječnosti, a posljednju istog datuma 2017. godine u predmetu *Prlić et al.*⁷⁹

Tijekom svog djelovanja Sud je optužio 161 osobu za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na području bivše Jugoslavije. Osudio je 91 osobu (npr. Veselin Šljivančanin⁸⁰, Ratko Mladić⁸¹), 18 ih je oslobođeno optužbe, protiv njih 37 su ili povučene optužbe ili su osobe umrle tijekom postupka (npr. Slobodan Milošević, bivši predsjednik Srbije), a 13 predmeta ustupljeno je nacionalnim sudovima prema članku 11bis Statuta ICTY-a. Moguća je bila jedino zatvorska kazna, najkraća je bila u trajanju od dvije godine (npr. Amir Kubura⁸² i Naser Orić⁸³) do kazne doživotnog zatvora (npr. Ratko Mladić, Stanislav Galić⁸⁴ i

⁷⁸ Prosecutor v. Erdemović, IT-96-22-T, 29. studenog 1996., Presuda pretresnog vijeća, para. 25., dostupno na: <https://www.icty.org/x/cases/erdemovic/tjug/bcs/erd-ts961129b.pdf>

⁷⁹ Spisak presuda ICTY-a dostupan na: <https://www.icty.org/bcs/cases/spisak-presuda#1996>

⁸⁰ ICTY Prosecutor v. Šljivančanin, IT-95-13, 8. prosinca 2010., Judgement, dostupno na: https://www.icty.org/x/cases/mrksic/acjug/bcs/101208_1.pdf

⁸¹ ICTY, Prosecutor v. Mladić, IT-09-92, 22. studenog 2017., Judgement, dostupno na: https://www.icty.org/x/cases/mladic/tjug/en/171122-1of5_1.pdf

⁸² ICTY, Prosecutor v. Hadžihasanović and Kubura, Presuda žalbenog vijeća, IT-01-47, 22. travnja 2008., Dostupno na: https://www.icty.org/x/cases/hadzihasanovic_kubura/acjug/bcs/080422.pdf

⁸³ ICTY, Prosecutor v. Orić, IT-03-68, 30. lipnja 2006., Presuda pretresnog vijeća, dostupno na: <https://www.icty.org/x/cases/oric/tjug/bcs/ori-jud060630b.pdf>

⁸⁴ ICTY, Prosecutor v. Galić, IT-98-29, 30. studenog 2006., Presuda žalbenog vijeća, dostupno na: <https://www.icty.org/x/cases/galic/acjug/bcs/gal-acjudg061130.pdf>

Milomir Stakić⁸⁵). Druge kazne kao npr. novčana kazna, kazna prisilnog rada i slično nisu dolazile u obzir.

Budući da je ICTY predviđao kaznenu odgovornost šefova država, tako se htjelo suditi i Slobodanu Miloševiću, tadašnjem predsjedniku SR Jugoslavije, kasnije Srbije, za zločine protiv čovječnosti i ratne zločine, no on je umro tijekom postupka, tako da je izbjegao kaznu.⁸⁶

9.1.5. Suradnja s drugim državama

S obzirom na činjenicu da je ICTY osnovan na temelju VII. poglavlja Povelje UN-a, države članice su prema čl. 25. Povelje UN-a obvezne na suradnju s tim sudom tijekom cijelog postupka. To potvrđuje čl. 29. statuta koji ih obvezuje na suradnju u istrazi i kaznenom progonu⁸⁷ te da se ovlašćuje tužitelja da istražne radnje, uključujući ispitivanja osumnjičenika i svjedoka, provodi „na licu mjesta“ gdje može, „kada je to prikladno“, zatražiti „pomoć nadležnih državnih vlasti“.⁸⁸

9.2. Međunarodni kazneni sud za Ruandu (ICTR)

⁸⁵ ICTY, Prosecutor v. Stakić, IT-97-24, 22. ožujka 2006., Presuda žalbenog vijeća, dostupno na:

<https://www.icty.org/x/cases/stakic/acjug/bcs/060322.pdf>

⁸⁶ Bassiouni, M.C., Introduction to International Criminal Law: Second Revised Edition, 2014., str. 91.

⁸⁷ Članak propisuje kako države „moraju surađivati“ s ICTY u istrazi i kaznenog progonu (st.1) te da moraju, „bez nepotrebnog odgađanja udovoljiti svakom zahtjevu za pomoć“ koji je izdalo raspravno vijeće (st. 2).

⁸⁸ čl. 18. st. 2. Statuta ICTY

9.2.1. Osnivanje

Nedugo nakon osnivanja ICTY-ja, radi strašnih zločina počinjenih u Ruandi, odlučeno je i o osnivanju posebnog *ad hoc* međunarodnog suda za područje Ruande.⁸⁹ Vijeće sigurnosti UN-a je Rezolucijom 955 8. studenog 1994. osnovalo međunarodni kazneni sud radi kaznenog progona osoba odgovornih za genocid, zločine protiv čovječnosti i povrede zajedničkog čl. 3. Ženevskih konvencija za zaštitu žrtava rata iz 1949. i Drugog dopunskog protokola tim konvencijama iz 1977. godine, počinjenih od 1. siječnja. 1994. do 31. prosinca. 1994. na području Ruande i susjednih zemalja (čl. 7. statuta ICTR).⁹⁰ U svom osnivanju i sastavu uvelike je sličio Međunarodnom kaznenom sudu za bivšu Jugoslaviju, osim činjenice da obuhvaća samo djela genocida i zločina protiv čovječnosti (statut ICTY uz ta kaznena djela, obuhvaća još i ratne zločine).

9.2.2. Nadležnost i ustrojstvo

Sa sjedištem u Arushiu Tanzaniji, i uredima u Kigaliju Ruandi, ima trodijelnu strukturu od tri raspravna vijeća jednakog sastava i funkcionalne nadležnosti kao što imaju raspravna vijeća ICTY, a žalbeno vijeće mu je zajedničko s ICTY (u Haagu).⁹¹ Sudbenost ICTR također ima primat nad sudbenošću nacionalnih sudova (čl. 8. st. 2. statuta), ali je u pogledu ratnih zločina ograničena na one koji su počinjeni u nemeđunarodnim oružanim sukobima (čl. 4.) odnosno rad Suda

⁸⁹ Vidi: <https://unictr.irmct.org/en/tribunal>

⁹⁰ Krapac, *op. cit.* (bilj. 62), str. 182., detaljni pregled na: www.ictr.org.

⁹¹ *Ibid.*

fokusiran je samo na područje Ruande.⁹² Podosta se prigovaralo Sudu jer se smatralo da sudi samo najistaknutijim članovima ruandske vlade; problem sporosti i slabije profesionalne kompetencije pokušao se riješiti Rezolucijom Vijeća sigurnosti UN-a 1329 od 5. prosinca. 2000. kojom su uvedeni *ad litem* suci.⁹³

Člankom 1. i 7. Statuta Međunarodnog kaznenog suda za Ruandu⁹⁴ određeno je kako je Sud nadležan za kazneni progon „osoba odgovornih za ozbiljna kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjenih na području Ruande te za progon državljana Ruande koji su počinili ista kršenja na područjima susjednih država“ (*ratione loci*), uključujući, dakle, kopnenu površinu, zračni prostor i teritorijalne vode, te za „kršenja počinjena u razdoblju od 1. siječnja 1994. godine do 31. prosinca 1994. godine“ (*ratione temporis*). U isto vrijeme postoji nadležnost i nacionalnih sudova i Suda, s tim da (kao i u sudbenosti kod ICTY) Sud može u bilo kojem trenutku „službeno zatražiti od nacionalnog suda da odgode svoje nadležnosti u skladu s njegovim Statutom i Poslovníkom o radu i dokazima ICTR-a“ (čl. 8. Statuta).⁹⁵

1998. godine ICTR je pokrenuo postupak protiv Jeana Kambande, bivšeg premijera Ruande. Kao premijer, Kambanda bi nekada imao pravo na imunitet za svoje postupke, čak i one koji su predstavljali ratne zločine i zločine protiv čovječnosti. Međutim, Sud je utvrdio da Kambanda ne uživa imunitet od kaznenog progona, te da je njegova krivnja povećana zbog njegove

⁹² Krapac, op. cit. (bilj. 62), str. 183.

⁹³ *Ibid.*

⁹⁴ Za tekst statuta vidi:

https://unictr.irmct.org/sites/unictr.org/files/legal-library/941108_res955_en.pdf

⁹⁵ Čl. 8. Statuta ICTR.

pozicije.⁹⁶ Optužnica je tvrdila da je Kambanda „propustio izvršiti svoju dužnost osiguranja sigurnosti ruandske populacije“, a on je priznao krivnju za genocid i tako postao prvi premijer države koji je učinio takvo nešto.⁹⁷

1994. godine odlučeno je o osnivanju Gacaca sudova kao oblika nacionalnog mehanizma za ostvarivanje tranzicijske pravde (*transitional justice*); što je 2001. usvojeno kao naziv novog kaznenog pravosudnog sustava države "Gacaca sudovi"⁹⁸ (Inkiko Gacaca), a već do početka 2007. godine djelovali su kao sudovi diljem države. Na temelju ovog zakona osnovano je oko 11,000 Gacaca sudova, a izabrano preko 254,000 sudaca (*inyangamugayo*)⁹⁹

Od 93 pojedinca kojima se sudilo za teško kršenje međunarodnog humanitarnog prava na području Ruande, njih 62 je osuđeno, 14 ih je oslobođeno, a 10 ih je upućeno na suđenje pred nacionalnim sudovima.¹⁰⁰

10. Međunarodni kazneni sud (ICC)

10.1. Osnivanje

Međunarodni sudovi (ili tribunali) predstavljaju međunarodne institucije u rukama međunarodne zajednice koja ih koristi u svojoj politici očuvanja međunarodnog mira i sigurnosti¹⁰¹ tako da je osnivanje stalnog Međunarodnog kaznenog suda naspram *ad*

⁹⁶ Bassiouni, *op. cit.* (bilj. 87), str. 91.

⁹⁷ *Ibid.*

⁹⁸ Prijevod je 'kratka trava' i odnosi se na javni prostor gdje su susjedni muški starješine (*abagabo*) nekada sastajali radi rješavanja lokalnih problema; za više vidi: <https://acjr.org.za/resource-centre/Gacaca.pdf>

⁹⁹ Bornkamm, P. C., *Rwanda's Gacaca Courts - Between Retribution and Reparation*, Oxford University Press, 2012., str. 32. - 37.

¹⁰⁰ Za više vidi: <https://acjr.org.za/resource-centre/Gacaca.pdf>

¹⁰¹ Krapac, *op. cit.* (bilj. 62), str. 165.

hoc sudova značilo veliku prekretnicu u međunarodnom pravu. Već je prihvaćanjem Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida od 9. prosinca 1948. Opća skupština UN-a Rezolucijom 260(III) povjerila Komisiji za međunarodno pravo (*International Law Commission*) izradu studije o mogućnosti osnivanja jednog međunarodnog suda za genocid (predviđenoga u čl. 6. konvencije), ali je raspravu o nacrtu njegovog statuta Opća skupština odgodila do okončanja rasprave o nacrtu zakona o kaznenim djelima protiv mira i sigurnosti čovječanstva odnosno definicije pojma „agresije”.¹⁰² Na sjednici Opće skupštine UN-a, posvećene suzbijanju zlorabe opojnih droga u lipnju 1989., delegacija Trinidada i Tobaga predložila je osnivanje međunarodnog kaznenog suda za kažnjavanje ilegalnog prometa opojnim drogama, a to je ponovio na Općoj skupštini i premijer te zemlje. Pokrenuo je rad Opće skupštine i uputio ga da od Komisije za međunarodno pravo razmotri osnivanje takvog suda, na što je ono odgovorilo izvješćima iz 1990. i 1993. godine, koja elaboriraju osnivanje takvog suda. Nakon toga je Opća skupština 1994. osnovala *ad hoc* pripremni odbor za osnivanje jednog međunarodnog kaznenog suda, tzv. PrepCom koji je na svojim godišnjim sastancima raspravljao o svim relevantnim problemima i pripremio održavanje Diplomatske konferencije opunomoćenika vlada o osnivanju Međunarodnog kaznenog suda u Rimu od 15. lipnja do 17. srpnja 1998. godine.¹⁰³ Rimski statut¹⁰⁴, donesen 17. srpnja 1998. godine, stupio je na snagu 1. srpnja 2002. godine i sveukupno broji 123 države svijeta, ali ne i Sjedinjene Američke države, Rusiju i Kinu.

Antonio Cassese vidio je ICC kao prvi međunarodni kazneni sud kao takav, ali i njega je kritizirao jer sud nije proširio

¹⁰² Krapac, *op. cit.* (bilj. 62), str. 196.

¹⁰³ *Ibid.* str. 197.

¹⁰⁴ Za tekst Rimskog statuta Međunarodnog kaznenog suda vidi: www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf

nadležnost za zločin agresije i na zločin terorizma; nadalje kritika Sudu je također i činjenica da jedini način funkcioniranja međunarodnog kaznenog suda je kroz surađivanje država stranaka Statuta.¹⁰⁵ Takvo oslanjanje na kooperativnost država uvelike je probudilo sumnju u efikasnost pravosuđa.

Izravni prednici Međunarodnog kaznenog suda su specijalni vojni sud u Nürnbergu i Tokiju, međunarodni kazneni sud za bivše područje Jugoslavije i Ruande te hibridni sudovi poput posebnog suda za Sierra Leone (SCSL)¹⁰⁶, Izvanredna vijeća u sudovima Kambodže (ECCC)¹⁰⁷, Specijalni sud za Libanon (STL)¹⁰⁸, Odjel za ratne zločine Suda Bosne i Hercegovine te Posebna vijeća za teške zločine u Istočnom Timoru i „Vijeća R64“ za Kosovo.¹⁰⁹

10.2. Nadležnost

Rimski statut navodi kako je Međunarodni kazneni sud nadležan suditi samo fizičkim osobama (priznaje postojanje individualne odgovornosti)¹¹⁰, ne i državama. Nadležnost Suda ograničena je na najteža kaznena djela protiv međunarodnog humanitarnog prava („*the most serious crimes of international concern*“), dakle na zločin genocida (čl.6.), zločine protiv čovječnosti (čl. 7.), ratne zločine (čl. 8.) i zločin agresije (čl. 5. st. 2.).¹¹¹ Za razliku od ICTY-a, ovdje primarnu nadležnost nad počinjenim zločinima ima država na čijem području su ti zločini počinjeni

¹⁰⁵ Cassesse, A., "Is the ICC Still Having Teething Problems." *Journal of International Criminal Justice*, sv. 4, br. 3, srpanj 2006., str. 435.

¹⁰⁶ Osnovan 2010. godine između Ujedinjenih naroda i Vlade Sierra Leona, a započeo je s radom 2012. godine; vidi: <https://rscsl.org/>

¹⁰⁷ Vidi: <https://www.eccc.gov.kh/en/node/39457>

¹⁰⁸ Osnovan 2009. godine; vidi: <https://www.stl-tsl.org/en>

¹⁰⁹ Krapac, *op. cit.* (bilj. 62), str. 185.

¹¹⁰ Članak 25. Statuta ICC; za tekst Statuta vidi: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf>

¹¹¹ Andrassy, Bakotić, Seršić, Vukas, *op. cit.* (bilj. 11), str 424.

ili država čiji su počinitelji državljani; tek ako ta država ne može ili ne želi suditi, ili nije ispunila kriterij nepristranosti (vodi suđenje na način koji je usmjeren na zaštitu počinitelja, ICC ima ovlast preuzeti nadležnost te provesti kazneni postupak protiv (punoljetnog) počinitelja, čime je ICC postao „sudište krajnjeg sredstva“ (engl. „*tribunal of last resort*“).¹¹² Upravo ovim je prihvaćeno načelo komplementarnosti, prema kojem domaće pravosuđe ima prednost pred Međunarodnim kaznenim sudom, uz pretpostavku pravičnog i zakonitog vođenja postupka.¹¹³

Sud također poznaje (osim navedene stvarne nadležnosti; *ratione materiae*) i vremensku nadležnost (*ratione temporis*), te se smatra nadležnim za međunarodna kaznena djela počinjena nakon njegova stupanja na snagu; koja su se dogodila nakon 1. srpnja 2002. godine (čl. 11., st. 1.), odnosno nakon stupanja na snagu za državu koja je kasnije pristupila kao stranka Statuta (čl. 11., st. 2.), te je time praktički isključena mogućnost retroaktivnosti (čl. 24.) i dodaje „ako se prije donošenja pravomoćne odluke u određenom slučaju promijeni zakon kojeg treba primijeniti, Sud će primijeniti odredbu koja je povoljnija za osobu protiv koje se vodi istraga, kazneni progon ili se treba izreći presuda.“

10.3. Ustrojstvo

ICC je sudbeno tijelo mnogostranog međunarodnog ugovora, a ne UN-a; Sporazum o odnosima Suda i UN počiva na načelu „uzajamnog poštivanja i uvažavanja“ (*mutual respect*) koje strankama

¹¹² Krapac, *op. cit.* (bilj. 62), str. 201.

¹¹³ Andrassy, Bakotić, Seršić, Vukas, *op. cit.* (bilj. 11) str. 425.

omogućuje „usku suradnju radi učinkovitog djelovanja Suda i izbjegavanja dupliciteta u radu.“¹¹⁴

Ustrojstvo Međunarodnog kaznenog suda predviđeno je Rimskim statutom i podstatutarnim aktima. Statut Suda u glavi 11. predviđa organe koji su potrebni za rad: a) Skupštinu država članica, u kojoj države glasovanjem biraju suce, tužitelja i njegove zamjenike te odlučuju o raznim poslovima pravosudne uprave (meritorne odluke donose se dvotrećinskom većinom prisutnih od većine svih, a postupovne običnom većinom prisutnih); 2. Predsjedništvo sa predsjednikom i dvama dopredsjednika zaduženih za sudsku upravu; 3. Sudske odjele koji se dijele na: a) žalbeni odjel koji ima predsjednika i 4 suca koji čini žalbeno vijeće, nadležno za odlučivanje o žalbama protiv presuda i drugih postupovnih odluka te o obnovi postupka, b) raspravni odjel sastavljen od šest sudaca koji formiraju raspravna vijeća od troje sudaca za glavnu raspravu i c) predraspravni odjel koji ima također šest sudaca koji odlučuju u vijeću od troje sudaca ili kao suci pojedinci.¹¹⁵ Prema čl. 34. Rimskog statuta tijela Suda su i 1) Ured Tužitelja (čl. 42.) te 2) Tajništvo (čl. 43.).

10.4. Kaznena odgovornost pojedinca prema Rimskom statutu

Individualna kaznena odgovornost predviđena je člankom 25. Statuta Suda koji navodi kako je Sud nadležan suditi samo pojedincima, odnosno fizičkim osobama odgovornim za najteža

¹¹⁴ Krapac, *op. cit.* (bilj. 62), str. 199.

¹¹⁵ *Ibid.*

kaznena djela protiv međunarodnog humanitarnog prava. Prema navedenom članku „osoba koja počinji kazneno djelo iz nadležnosti Suda (genocid, zločin protiv čovječnosti, ratni zločin i zločin agresije) individualno kazneno odgovara ako ta osoba: a) takvo kazneno djelo počinji sam, u sudioništvu s drugom osobom ili putem druge osobe, bez obzira je li ta druga osoba sama kazneno odgovorna; b) naredi, nagovori ili potakne počinjenje takvog kaznenog djela koje potom i bude počinjeno ili pokušano; c) u cilju omogućenja počinjenja takvog djela pomaže, podupire ili na drugi način doprinese u njegovom počinjenju ili pokušaju, uključujući i stavljanje na raspolaganje počinitelju sredstava za počinjenje djela; d) na bilo koji drugi način doprinosi počinjenju ili pokušaju takvog kaznenog djela od strane skupine osoba koje djeluju sa zajedničkim ciljem (takav doprinos mora biti namjeran i mora biti: 1. učinjen s ciljem promicanja kažnjive djelatnosti ili kažnjivog plana skupine koji uključuje počinjenje kaznenih djela unutar nadležnosti Suda ili 2. učinjen uz poznavanja plana skupine da ga počine); e) u pogledu zločina genocida, izravno i javno potiče druge da počine genocid; f) pokuša takvo kazneno djelo započinjanjem njegove radnje izvršenjem nekog njezinog sastavnog dijela, ali ju ne dovrši uslijed okolnosti neovisnih od njegove namjere“. Nadalje, članak 27. navodi kako nema razlike osoba koja je počinila kakvo kazneno djelo bila u svojstvu službene osobe odnosno da se odredbe Statuta primjenjuju „na sve osobe bez razlike u njihovom službenom svojstvu“ (bili oni osobe šefa države ili vlade, člana vlade ili parlamenta i dr.), te da „njihovi imuniteti ili posebna postupovna pravila povezana sa službenim svojstvom, bilo na osnovi nacionalnog ili međunarodnog prava, ne predstavljaju smetnju nad uspostavom nadležnosti Suda nad takvom osobom.“

10.4.1. Zapovjedna odgovornost

Što se tiče zapovjedne odgovornosti, ona je predviđena člankom 28. statuta Suda koji navodi da „vojni zapovjednik ili osoba koja stvarno djeluje kao vojni zapovjednik odgovara za kaznena djela iz nadležnosti Suda koje su počinile snage pod njegovim stvarnim zapovjedništvom i nadzorom ili stvarnom vlašću i nadzorom ako je propustio da ispravno obavlja nadzor nad tim snagama kada: a) taj vojni zapovjednik ili osoba zna, ili na temelju okolnosti u to vrijeme mora znati da te snage čine ili da se spremaju počinuti takva kaznena djela; b) taj vojni zapovjednik ili osoba propusti poduzeti sve nužne i razborite mjere u njegovoj moći kako bi spriječio ili suzbio počinjenje takvih kaznenih djela ili ne proslijedi stvar nadležnim vlastima u cilju provođenja istrage i kaznenog progona“, a što se tiče odnosa podređenih i nadređenih navedeno je kako „nadređeni kazneno odgovara za djela iz nadležnosti Suda koja su počinili podređeni pod njegovom stvarnom vlašću i nadzorom, kao posljedicu njegovog propusta da nad njima ispravno obavlja nadzor kada: a) taj nadređeni zna ili svjesno zanemaruje obavijesti koje mu jasno ukazuju da podređeni čine ili se spremaju počinuti takva kaznena djela; b) taj nadređeni propusti poduzeti sve nužne i razborite mjere u njegovoj moći kako bi spriječio ili suzbio počinjenje takvih kaznenih djela ili ne proslijedi stvar nadležnim vlastima u cilju provođenja istrage i kaznenog progona“ i dodatan uvjet „c) da su kaznena djela bila povezana s djelatnošću koja je bila u okviru stvarne odgovornosti i nadzora nadređenoga.“

11. Zaključak

Svrha međunarodnog kaznenog prava jest upravo uspostava međunarodnog mira, sigurnosti i stabilnosti, posebice na političkoj, ekonomskoj i kulturnoj sferi. Kroz djelotvorno kazneno pravo i institute koji mu idu u prilog, kao što su institut individualne kaznene odgovornosti na kojem počiva Rimski statut, institut *nullum crimen sine lege* odnosno bez postojanja sudske nadležnosti za kazneno djelo, u trenutku njegova počinjenja, ne postoji niti kaznena odgovornost, a u vezi s tim i *nulla poena sine lege*, odnosno da osoba ne smije biti kažnjena kaznom koja nije ranije propisana, međunarodni mir nije nedostižan, već naprotiv ostvariv.

Kroz povijest se pokušavalo unaprijediti sudove, pokušavalo se uvesti nadnacionalne sudove radi apsolutne nepristranosti i objektivnosti kako bi se zaista riječ pravda dovela u korelaciju s pravom. *Ad hoc* sudovi sredinom 20. stoljeća su svakako pridonijeli globalnoj svijesti da je potrebno kazniti počinitelje najtežih kaznenih djela i da se to nipošto ne smije prepustiti državama čiji su počinitelji državljani jer su upravo oni radili sve u skladu sa zakonima (Nacisti odnosno NSDAP je 1933. donijela zakone i provodili su ih, tako da nitko ne bi mogao reći da su nešto „protuzakonito“ radili). Nakon suđenja u Nürnbergu i Tokiju postojala je nada da se neće u tolikoj mjeri ponoviti zločini, no genocid u Srebrenici, genocid u Ruandi je pokazao drukčije i opet otvorio vrata istog problema: osnivanje Međunarodnog kaznenog suda. Napokon je osnovan 1998. i započeo s radom 2002. godine. Njegov rad uvelike je pridonio razvoju povećanju zaštite ljudskih prava i dostojanstva te ostaje nada da će Sud opravdati svoje postojanje i dovesti do maksimalnog smanjenja teških kršenja međunarodnog humanitarnog prava.

12. Literatura

Knjige i članci:

1. Andrassy, J.; Bakotić, B.; Seršić, M.; Vukas, B., *Međunarodno pravo*, 1. dio, *Školska knjiga*, 2010.
2. Arendt, H., *Eichmann u Jeruzalemu; izvještaj o banalnosti zla*
3. Barcroft, S., *The Hague Peace Conference of 1899*, *Irish Studies in International Affairs*, sv. 3, br. 1 (1989), str. 55-68
4. Bassiouni, M. C., *Introduction to International Criminal Law: Second Revised Edition*, 2014.
5. Bornkamm, P. C., *Rwanda's Gacaca Courts - Between Retribution and Reparation*, *Oxford University Press*, 2012., str. 32. - 37.
6. Cassesse, A., "Is the ICC Still Having Teething Problems." *Journal of International Criminal Justice*, sv. 4, br. 3, srpanj 2006, str. 434-441.
7. Fabijanić Gagro, S.,; Škorić, M., *Zločin genocida u praksi međunarodnih kaznenih ad hoc tribunala*, *Zbornik PFZ*, sv. 58, br. 6, 2008., str. 1387-1420.
8. Komarow, G., *Individual responsibility under international law: the Nuremberg principles in domestic legal systems*, *The International and Comparative Law Quarterly*, sv. 29, br. 1 (siječanj, 1980.), str. 21-37
9. Krapac, D., *„Međunarodni kazneni sudovi“*, *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, Razred za društvene znanosti, br. 510/48, 2011., str. 165-232.
10. Munivrana Vajda, M., *Međunarodni zločini prema novom kaznenom zakonu*, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, sv. 19, br. 2, 2012., str. 819-842.
11. Paust, J.J., *Dr. Francis Lieber and the Lieber Code*, Prepared by Francis Lieber, promulgated as General Orders No. 100 by President Lincoln, 24 April 1863

12. Werle, G., "Individual Criminal Responsibility in Article 25 ICC Statute" *Journal of International Criminal Justice*, sv. 5, br. 4, rujan 2007, str. 953-976.

Dokumenti:

1. <https://acjr.org.za/resource-centre/Gacaca.pdf>
2. https://avalon.law.yale.edu/19th_century/decpeter.asp
3. https://avalon.law.yale.edu/19th_century/hague02.asp
4. https://avalon.law.yale.edu/19th_century/lieber.asp
5. https://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague04.asp
6. <https://avalon.law.yale.edu/imt/imtconst.asp>
7. <https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/555-IHL-88-EN.pdf>
8. <https://jusmundi.com/en/document/treaty/en-treaty-of-versailles-treaty-of-peace-with-germany-28th-june-1919-treaty-of-versailles-1919-saturday-28th-june-1919>
9. <https://lonang.com/wp-content/download/GrotiusLawOfWarAndPeace.pdf>
10. https://unictr.irmct.org/sites/unictr.org/files/legal-library/941108_res955_en.pdf
11. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/91/091-19960711-JUD-01-00-EN.pdf>
12. https://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_827_1993_en.pdf
13. Resolution RC/Res.6
14. S/RES/777 (1992)
15. www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf

Mrežni izvori:

1. <https://avalon.law.yale.edu/imt/count2.asp>
2. <https://legal.un.org/ilc/>
3. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2001_04_5_42.html
4. <https://rscsl.org/>
5. <https://unictr.irmct.org/en/tribunal>
6. <https://www.eccc.gov.kh/en/node/39457>
7. https://www.ila-hq.org/en_GB
8. <https://www.penal.org/>
9. <https://www.stl-tsl.org/en>
10. <https://www.un.org/en/>
11. <https://www.un.org/securitycouncil/>
12. <https://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon>
13. www.ictr.org

Sudska praksa

1. <https://www.icty.org/bcs/cases/spisak-presuda#1996>
2. <https://www.icty.org/case/tadic>
3. <https://www.icty.org/x/cases/erdemovic/tjug/bcs/erd-tsj961129b.pdf>
4. <https://www.icty.org/x/cases/galic/acjug/bcs/gal-acjudg061130.pdf>
5. https://www.icty.org/x/cases/hadzihasanovic_kubura/acjug/bcs/080422.pdf

6. https://www.icty.org/x/cases/mladic/tjug/en/171122-1of5_1.pdf
7. https://www.icty.org/x/cases/mrksic/acjug/bcs/101208_1.pdf
8. <https://www.icty.org/x/cases/oric/tjug/bcs/ori-jud060630b.pdf>
9. <https://www.icty.org/x/cases/stakic/acjug/bcs/060322.pdf>